

СТАНОВИЩЕ

от проф. д.ф.н. Лилия Крумова – Цветкова
за дисертационния труд на Йорданка Трифонова
„Динамика на българската и чешката депроприална система в края на XX век”
за получаване на образователната и научна степен „доктор”

Йорданка Трифонова е зрял и утвърден в научните среди изследовател езиковед. Заниманията ѝ с проприалната лексика са дългогодишни и това личи от дисертационния труд, който е представила. Това е един мащабен и същевременно задълбочен труд, който по качества, а и по обем, се различава от защитаваните така наречени малки докторати, като далеч надхвърля изискванията за такъв труд.

Темата на дисертацията е дисертабилна главно по три причини: 1) Съпоставителната лексикология е недостатъчно разработена проблематика; 2) Проприите са слабо проучени и 3) Разглеждат се актуални процеси в лексикалните системи.

Задачите на представената дисертация са твърде амбициозни, формулирани са в Увода ясно и точно в 7 точки, а последвалото изложение убедително и целенасочено изпълнява тези задачи.

Трудът се състои от 4 глави, Заключение и Библиография, като обхваща 300 страници.

В I-та глава се разглеждат основни теоретични проблеми, важни за по-нататъшното изследване: отношението и границите на апелативи – проприи, същност на депроприалните апелативи и мястото им сред думите от чужд произход. Тъй като проприите, служещи като мотивираща основа, са предимно с чужд произход, важно място се отделя на признака чуждост, и най-вече на изясняване на лексикалното взаимодействие и на терминологичната пъстрота и неустановеност в тази област в българското и чешкото езиковедие. Засяга се вечният проблем за отношението родно/ чуждо, т.е. за отношението към лексиката от чужд произход. Определят се критериите, въз основа на които в двата езика лексиката се разделя на домашна и чужда. Авторката разглежда подробно и най-новия – когнитивен подход към този тип лексика, както и терминологията на контактологичната литература. Й. Трифонова представя тези два подхода аналитично и в пълнота, като извежда най-съществените характерни особености.

На подробен критичен анализ подлага и различните интерпретации на важни понятия и термини като *интернационализъм* и *интернационализация* и отнасящите се до възприемането и утвърждаването на заетата лексика в езика-приемник термини *адаптация*, *асимиляция*, *интеграция*, *контактна мотивация* в двата езика.

Докторантката приема като работни използваните в най-ново време в контактологията от синхронно-структурна гледна точка транс-термини, т.е. говори се за *транслексеми*, *транслексемизация* и под. Смятам, че това е под влияние на чешката литература, тъй като у нас тези термини не получиха достатъчно разпространение. Макар че съм настроена по-традиционно, намирам, че авторката защитава достатъчно обосновано и убедително теорията и терминологията, която използва.

Изключително интересна и приносна е 2-ра глава „Особености на проприалната трансмотивация”, посветена на процесите и правилата на приемането и усвояването на проприите с чужд произход в българската и чешката лексикални системи, като се посочват

различията между апелативи и проприи при тази трансмотивация. Тук са разгледани особености от лингвистично и екстралингвистично естество. Проследени са в детайлност фонетичното, графичното и граматичното усвояване на чуждите по произход проприи – анализи и коментари от голяма полза за българското езикознание и в частност за българската граматика.

Всъщност двете първи части на труда изцяло покриват представата за изследване на собствените имена и само те са достатъчни за един малък докторат.

В 3-та глава на работата „Апелативизацията като средство за възникване на номинативни единици” се анализира със същия широкообхватен и същевременно детайлен анализ номинацията и начините за номинация, за да се определи същността на апелативизацията като средство за създаване на нови думи. Дефинирането на процеса апелативизация се извършва чрез анализ на съотношението на процесите проприализация – апелативизация.

Последната глава „Динамика в българската и чешката депроприална система” представя конкретен анализ на типовете апелативизация и на систематизацията на депроприалните апелативи. Систематизацията се осъществява чрез комплексен критерий – функционален, граматичен и ономаσιологичен, което осигурява пълнота на изследването. Всеки тип ДПА се характеризира по отношение на мотивиращите онимични единици, количествена представеност в двата езика, характеристика в предишен исторически период, семантични и правописни особености и др. Анализираният материал от български и чешки е много богат, наблюденията разкриват най-новите процеси в лексикалната система, свързани с проприите и депроприалните апелативи.

Значими са изводите, отнасящи се до съвременните особености на онимията и динамиката в онимичната система, напр. за изкуствено стимулираната онимизация, за упадък на микротопонимията, за отделянето на нов клас – идеоними, за нарастването на ергонимите (институционимите), за повишената динамика на геонимите и хремотонимите и под. Като имам предвид, че не само в тази част, а и в цялата работа изследването на проприите заема значително място, мисля, че в заглавието това трябва да бъде отразено, напр. то би могло да бъде: „*Проприи и депроприални апелативи в български и чешки*” или нещо под.

Бих искала да изразя известни резерви по отношение на приетата форма на непрекъснати пояснения под линия. В резултат на прекаленото използване на тази форма всъщност вървят паралелно два текста, от които единият е с най-дребен шрифт, и това значително затруднява четенето.

Трудът на Йорданка Трифонова се отличава с висока теоретична стойност. Резултатите от изследването са значими за българската езиковедска теория и практика – за ономастиката, граматиката, лексикологията и съпоставителното езикознание. Смятам, че изследването е приносно и за чешкото езикознание.

Дисертацията на Йорданка Трифонова с многостранните проблеми, които обхваща, със задълбочения си анализ и с равнището на теоретизиране притежава качества на много ценно изследване и определено мога да кажа, че има стойност на голям докторат. Намирам, че би трябвало да има процедурна възможност да бъде признат за такъв.

София, септември 2012   проф. д.ф.н. Лилия Крумова-Цветкова